

OLİMPİYATLAR BİTTİ PARALİMPİK OYUNLAR

BAŞLIYOR

Olimpiyat Oyunları dünyada olduğu gibi ülkemizde de zevkle izlenen bir etkinlik. Ne var ki Paralimpik Oyunlar pek bilinmiyor. Yine de son yıllarda hem kamuoyunun hem de medyanın engelli sporlarına ilgisinde artışvar.

Yaklaşık bir yıl süren bir tartışma ve hukuk mücadelesi Mayıs'ın ortasında sona erdi ve Oscar Pistorius, Pekin'deki Olimpiyat Oyunları'nda engelsiz atletlerle birlikte koşmaya hak kazandı. Yalnızca ülkesinde değil bütün dünyada çok tanınan ve sevilen biri Oscar Pistorius. Ona 'bacakları olmayan en hızlı insan' ya da 'Blade Runner' deniyor. 1986'da Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde doğmuş; ancak bacaklarında kamış kemikleri (fibula) olmadan. Ailesi de uzun araştırmalardan sonra onun, tekerlekli sandalye kullanması yerine protez bacaklarla büyümesini yeğlemiştir. Bunun üzerine Oscar daha 11 aylıkken bacakları dizin al-

22 yaşındaki Pistorius Olimpiyat Oyunları'na katılmaya hak kazandı. Amacı 2012'de Londra'da yarışmak.

tından ampute edilmiş. Oscar engelli bir çocuk olmasına karşın, okul yaşlarında tenisten güreşe kadar birçok sporla uğraşmış. Ama onun asıl iddialı olduğu dal, kuşkusuz koşu. Çok değil dört yıl önce 17 yaşındayken koşmaya başlamış Oscar Pistorius. Ossur® adlı bir İzlanda şirketinin ürettiği Çita Eşnek-Ayak denen karbon lifli protez ayaklarla koşan Pistorius, 100 m (10,91 saniye), 200 m (21,58 saniye) ve 400 m (46,56 saniye) çift ampute dünya rekorlarını elinde bulunduruyor. Bu sıra dışı, genç atletin spor yaşamında geçen yıl önemli ve ilginç bir gelişme oldu. İlk kez engelsiz koşucularla birlikte uluslararası bir yarışa katıldı. Ne

var ki hemen protez bacaklarının ona üstünlük sağladığı yönünde söylentiler çıktı. Bunun üzerine Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği (IAAF) yarış kurallarını gözden geçirdi ve değiştirdi. Yeni kurallara göre 'yarışlarda öteki atletlere göre herhangi bir üstünlük sağlayan, yay, tekerlek ya da başka öğeler içeren teknik aygıtlar'ın kullanımı yasaklandı. Pistorius'un koşularını izleyen bilim insanları da protez bacakların ona, öteki atletlere göre bazı üstünlükler sağladığı sonucuna vardı. Bunun üzerine IAAF, Pistorius'un 2008 Yaz Olimpiyatları da dahil olmak üzere, engelsiz atletler arasında düzenlenen yarışlara katılamayacağını bildirdi. Ama Mayıs ayında Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi, IAAF'nin kabul ettiği 'protez bacaklarının Pistorius'a üstünlük sağladığı' yönündeki kanıtları yetersiz buldu ve IAAF'nin yasasını kaldırdı. Böylece Pistorius 2008 Pekin Olimpiyat Oyunları'nda engelsiz atletlerle birlikte koşma hakkını kazandı. Ne var ki bu kez de yapılan seçimlerde yeteri kadar hızlı koşmadığı için Güney Afrika ulusal koşu takımına giremedi. Ama 2004'te Atina'daki Paralimpik Oyunlar'da 200 m'de altın

ve 100 m'de de bronz madalya alan Oscar Pistorius'un Pekin'deki Paralimpik Oyunlar'da birkaç altın madalyayla evine döneceğinden neredeyse kimsenin kuşkusu yok. Belki Oscar Pistorius, Olimpiyat Oyunları'nda engelsiz atletlerle yarışamayacak ama başka iki engelli atlet Natalie Du Toit ve Natalya Partyka yarışacak.

Oscar Pistorius'u rekordan rekora koşturan ve söylentilere yol açan ayak protezlerini birzlanda şirketi üretiyor. Bu özel protezlerin temel malzemesini karbon lifleri oluşturuyor.

Natalie ve Natalia

24 yaşındaki Güney Afrikalı yüzücü Natalie Du Toit sekiz yıl önce olimpiyat seçmelerini kıl payı kaçırmıştı. Çocukluğundan beri olimpiyatlarda yarışmanın düşlerini kurduğu için yılmayıp bir sonraki olimpiyatlara gitmek için çalışmalarını sürdürüyordu. Ne var ki bir yıl sonra geçirdiği bir trafik kazası sonucunda sol bacağını kaybetti. Ancak bu trajik olay da onu yıldırmadı ve Du Toit yüzme antrenmanlarını yoğunlaştırarak sürdürdü. Sonunda da azminin ve kararlılığının meyvelerini aldı. Bugün dünyanın en hızlı uzun mesafe yüzücülerinden biri kabul ediliyor. Geçen Mayıs ayında İspanya'nın Seville kentinde yapılan 10 km'lik yarışta engelsiz yüzücülerle yarışıp 4. oldu ve Pekin'e gitmeye hak kazandı. Böylece Pekin'de hem Olimpiyat Oyunları'nda hem de Paralimpik Oyunlar'da yarışacak iki kişiden biri oldu.

Bu özelliği taşıyan ikinci kişi de masa tenişi Natalia Partyka. 1989 doğumlu Polonyalı masa tenişçisinin sağ kolunun dirsekten aşağı bölümü yok. Ama daha 11 yaşındayken 2000 Sidney Paralimpik Oyunları'na katılan genç

Doğuştan engelli Natalia Partyka ilk kez 2004'te Atina'da hem engelliler için hem de engelsizler için düzenlenen karşılaşmalarda madalya almıştı.

sporunun onlarca uluslararası başarısı var. 2004'te Atina'da da bir altın ve bir de gümüş madalya kazanmış.

Natalie ve Natalia'nın Olimpiyat Oyunları'nda göstereceği performans çok merak ediliyordu. Natalie Du Toit katıldığı 10 km'lik yarışta birincinin yalnızca 1 dakika gersinde kaldı ve 16. oldu; Natalia Partyka'nın yer aldığı Polonya bayanlar masa tenisi takımıysa 9. oldu. Bu iki sporcu Olimpiyat Oyunları'ndan iki hafta sonra yine Pekin'de düzenlenen 13. Paralimpik Oyunlar'da da yarışacak.

Engelli sporcuların engelsizlerle birlikte yarıştığı ilk olimpiyatlar bu de-

ğil. Daha önce ABD'li kör koşucu Marla Runyan hem Sidney'de hem de Atina'da koşmuştu. Ondan önce de 1984 Los Angeles Olimpiyatları'nda Yeni Zelanda'lı paraplejik okçu Neroli Fairhall yarışmıştı.

Engelli Sporları

Spor, kişinin iç disiplini, yarışmacı ruhunu ve dostluk duygusunu geliştirir. Ama daha da önemlisi fiziksel ve ruhsal sağlığa çok önemli katkıları olur. Bunun yanında sağlıklı bir sosyalleşme için de en iyi ortamı yaratır. Bütün bu olumlu özellikleri nedeniyle spor etkinlikleri

kuşkusuz engelliler için de büyük bir önem taşır. Bu nedenle engellilere yönelik spor etkinliklerinin geçmişi gerçekte hiç de kısa değildir. Bu tür spor karşılaşmaları yaklaşık yüz yıldır yapılıyor. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra fizyoterapi ve spor hekimliği, tıbbın öteki bazı alanları kadar önem kazandı. Bununla birlikte engellilere yönelik spor etkinlikleri de Avrupa'da yavaş yavaş görülmeye başlandı. Sağırılar için spor kulüpleri zaten 1890'lı yıllardan beri vardı. Ama dünya çapında sağırılar arası ilk spor karşılaşması 1924'te yapıldı. Bunun yanında fiziksel engellilerin yaşamına sporun girmesi biraz daha

2001'de geçirdiği kazaya kadar büyük umut vaat eden yüzücülerden biri olan Natalie Du Toit, kararlılığı sayesinde ülkesine hâlâ umut vaat ediyor.

En popüler sporlardan biri olan basketbolu, tekerlekli sandalyeli sporcular oynuyor.

Körling benzeri bir spor olan boççıya engelliler için geliştirilmiş bir spor dalıdır.

En çok yarışmanın ve en büyük katılımın olduğu bu atletizmde koşu, gülle atma, disk atma, çirit atma, sopa atma (beyin felçli sporcular için) uzun atlama, yüksek atlama, üç adım atlama, pentatlon ve maraton dallarında yarışılıyor. Atletizmde her kategoriden engelli sporcular yarışıyor.

geç oldu. İkinci Dünya Savaşı'nın korkunç sonuçlarından biri de savaşta yaralanan yüz binlerce asker ve sivilin sakat kalmasıydı. Çeşitli uzuvlarını yitirenlerin, savaştan sonra sürdürülen tedavileri sırasında tıbbi ve psikolojik gereksinimlerinin geleneksel yöntemlerle tam olarak karşılanamadığı fark edildi. İngiltere'de bu sorunu gidermek için ilerici bir adım atıldı; nörolog Dr. Ludwig Guttmann devletin desteğiyle Londra'nın 80 km kadar kuzeybatısında yer alan Stoke Mandeville kasabasında Ulusal Omurga Yaralanmaları Merkezi'ni kurdu. Dr. Guttmann'ın sporla tedavi konusunda alışılmadık görüşleri vardı. Zamanla sporu tedavinin içine sokarak spor karşılaşmalarını hastaların iyileşme programının önemli bir ögesi yaptı. Engellilerin rehabilitasyonu için yararlanan spor etkinlikleri kısa zamanda eğlence amaçlı spor karşılaşmalarına dönüştü. Birkaç yıl sonra da bunlardan, rekabetin ön plana çıktığı yarışmalar doğdu. Londra'da düzenlenen 14. Yaz Olimpiyat Oyunları'nın 29 Temmuz 1948 günü açılışı sırasında Stoke Mandeville'de de Dr. Guttmann kısa bir konuşmanın ardından engelli, 16 savaş gazisinin katıldığı ilk okçuluk yarışmalarını başlattı. O günden sonra bu etkinlik giderek büyüdü ve her yıl yenilendi. Zamanla Stoke Mandeville Oyunları (bazen de Dünya Tekerlekli Sandalye ve Ampute Oyunları) olarak anılmaya başlandı. Dört yıl sonra Stoke Mandeville Oyunları'na ilk kez başka bir ülkeden, Hollanda'dan, sporcular katıldı. Böylece etkinlik 1952'de uluslararası bir boyut kazandı. 1950'li yıllar boyunca Dr. Guttmann'ın yöntemini İngiltere'deki başka hastaneler de benimsemi ve Oyunlar'a katılım giderek arttı.

Olimpiyat oyunlarına benzeyen tarzda ilk engelli oyunlarıysa 1960'da Roma'da Olimpiyat Oyunları'nın hemen ardından düzenlendi. Dr. Guttmann Roma'ya tekerlekli sandalyeli 400 atlet getirdi. Böylece Paralel Olimpiyatlar ya da Paralimpik Oyunlar da doğmuş oldu. Tıpkı Olimpiyat Oyunları gibi dört yılda bir yapılan Paralimpik Oyunlar 1964'te Tokyo'da (Japonya), 1968'de Tel Aviv'de (İsrail), 1972'de Heidelberg'de (Almanya), 1976'da Toronto'da (Kanada), 1980'de Arnhem'de (Hollanda) ve 1984'te de Stoke Mandeville ile New York'ta (ABD) birlikte yapıldı. Bundan sonraki Paralimpik Oyunlar'ın Olimpiyat Oyunları'nın yapılacağı kentte yapılması kararlaştırıldı ve bu uygulama ilk kez 1988'de Seul'de başlatıldı. Bu arada 1976'da Toronto'da yapılan yarışmalara başka engelli grupları da katıldı.

1970'li yıllardan itibaren spor bilimciler de engellilerin yapabileceği çeşitli spor dalları geliştirme çalışmalarına başladı. Engelliler için spor hareketi, özellikle son yirmi yılda büyük bir gelişme gösterdi. Önümüzdeki yıllarda da daha büyük ilerlemeler, değişimler olacak gibi görünüyor. Her şeyden önce kamuoyunun farkındalığı giderek arttı; sporla ilgilenen engellilerin sayısı da öyle. Bununla birlikte engelliler için düzenlenen ulusal ve uluslararası yarışmalar da hem içerik açısından zenginleşti hem de çoğaldı. Özellikle gelişmiş ülkelerde sporla uğraşmak ve onu günlük yaşamın bir parçası yapmak artık engelliler için de gerçekleştirilebilir bir olguya dönüştü.

Paralimpik Oyunlar

Engelli sporcular için dünyadaki spor örgütlenmeleri üç ana grupta toplanmıştır: sağlıklar için, fiziksel engelliler için ve zihinsel engelliler için. Her grubun kendi organizasyonu, tarihçesi, yıllık karşılaşma programı ve özgün bir spor yaklaşımı vardır. Örneğin sağlıklar için kurulan CISS (Comité International des Sports des Sourds -Sağlıklar için Uluslararası Spor Komitesi) adlı uluslararası örgüt dünya çapında ilk organizasyonu olan Sessiz Oyunlar'ı 1924'te Paris'te düzenlemiştir. CISS'in girişimleriyle bu oyunlar zamanla gelişmiş, çeşitlenmiş, katılımcıları artmış ve sağlıklar olimpiyatı olarak da bilinen Deaflympics'e dönüşmüştür. Deaflympics tıpkı Olimpiyat Oyunları gibi dört yılda bir düzenlenir.

Zihinsel engelli sporcular için ulusal yarışmalar da 1960'lı yıllarda çeşitli ülkelerde düzenlenmeye başlandı.

1976'da İsviçre'nin Örnköldsvik kentinde yapılan ilk Kış Paralimpik Oyunları'na 16 ülkeden 250 atlet katılmıştı. 2006'da İtalya'nın Turin kentinde yapılanaysa 39 ülkeden 486 atlet katıldı.

Ancak zihinsel engellilerin uluslararası spor örgütü INAS-FID'in (International Sports Federation for Persons with Intellectual Disability –Zihinsel Engelli Kişiler için Uluslararası Spor Federasyonu) kurulması için 20 yıl geçmesi gerekti. 1986'da kurulan bu federasyonun düzenlediği spor karşılaşmalarında mücadeleden çok 'herkes için spor' yaklaşımı ön plana çıkartılır. Bu örgütün çatısı altındaki engelli sporcular bir süre Paralimpik Oyunlar'a da katılmıştır. 2000 Yaz Paralimpik Oyunları'nda patlak veren skandaldan (gerçekte zihinsel engelli olmayan kişilerin de aralarında bulunduğu İspanyol ekibin basketbolda birinci olmasından) sonra zihinsel engellilerin Paralimpik Oyunlar'a, duruma bir çözüm bulunana kadar, katılması askıya alınmıştır. Zihinsel engelli sporcuların bu önemli etkinlikte yeniden yer alabilmesi için çalışmalar yoğun olarak sürüyor.

İlki 1960'da Roma'da düzenlenen Paralimpik Oyunlar'ın adı, 'yanında' anlamına gelen Yunanca 'para' sözcüğüyle olimpiyat sözcüğünün 'limpiyat' bölümünün birleştirilmesiyle oluşturulmuş. Olimpiyat Oyunları ile birlikte düzenlenen oyunlar anlamında kullanılıyor. Günümüzde Paralimpik Oyunlar, yüzün üstünde ülkeden binlerce sporcunun katıldığı önemli uluslararası spor organizasyonlarından biri. Paralimpik spor karşılaşmalarına katılan atletler engellilik özelliklerine göre altı ana kategoride toplanıyor:

- Ampute kategorisi: En az bir uzvu kısmen ya da tümüyle ampute edilmişler.
- Beyin felci (serebral palsi) kategorisi: Beyin felci, travmatik beyin zedelenmesi, felç ya da benzeri bir nedenle kas kontrolü, denge ve koordinasyon sorunu olan engelliler.

- Zihinsel engel kategorisi: Zihinsel işlevlerinde belirgin sorunları olan kişiler (IPC bu kategoriye geçici bir süre için çıkartmıştır).
- Görsel engel kategorisi: Kısmi görmeden körlüğe kadar değişik derecelerde düzeltilemez görme sorunu olan kişiler.
- Tekerlekli sandalye kategorisi: Tekerlekli sandalye kullanarak yarışması gereken engelliler. Bu kategoride genellikle omurilik zedelenmesi olan sporcular yer alıyor.
- Ötekiler kategorisi: Yukarıdaki beş gruba girmeyen, hareket etmede ya da başka fiziksel işlevlerinde sorun yaşayan kişiler (örneğin MS hastaları).

Bu kategoriler atletlerin hangi spor dallarında mücadele edeceğini ortaya koyuyor. Bazı dallar birden çok kategoriye açıkken (örneğin bisiklet) bazılarında yalnızca bir kategorideki sporcular yarışabiliyor (örneğin yalnızca görme engellilerin katıldığı '5 kişilik futbol'). Bazı spor dallarındaki yarışmalarla birçok kategoride yapılıyor ama katılımcılar kendi kategorilerinde yarışıyor (örneğin atletizm).

Paralimpik Oyunlar'da atletlerin sınıflandırması Olimpiyat Oyunları'ndaki gibi yapılmıyor. Uygulama oldukça farklı. Olimpiyatlarda örneğin güreş, boks ya da halterde sporcular kilolarına göre gruplandırılır ve herkes kendi grubundaki (kilosundaki) atletlerle karşılaşır. Paralimpik Oyunlar'da farklı bir sınıflandırma yapılıyor. Burada gruplar oluşturulurken atletlerin engellilik düzeyine bakılıyor. Her atletin durumu hem yarışma sırasında hem de günlük yaşamındaki bir dizi teknik, fiziksel ve gözlemsel değerlendirmeyle

Beş kişilik futbol, değiştirilmiş FIFA kurallarıyla oynanır. Saha daha küçüktür, her takımında görme engelli 5 kişi olur ve topun içinde ses çıkaran bir aygıt vardır.

belirleniyor. Bu belirleme bir kez yapıldıktan sonra da bırakılmıyor; bu, sporcunun spor yaşamı boyunca devam eden bir süreç. Yani bir atlet yarışacağı spor dalı için sınıflandırıldıktan sonra hep o sınıflandırmada kalmaya biliyor. Sınıflandırmayı yapanlar bütün atletlerin yıllar boyunca süren gelişimini ve değişimini izliyor, onları sürekli yeniden değerlendiriyor ve gerekirse sınıflandırmalarını değiştiriyor. Bu sınıflandırma sisteminin amacı, sporcuların kendileriyle eş durumdaki sporcularla yarışacağı bir ortam hazırlamak.

IPC

Özellikle 1970'li yıllardan sonra değişik engelli karşılaşmaları ortaya çıktı, gelişti ve sonunda onlar da Paralimpik Oyunlar'a katıldı. Paralimpik Oyunlar çok hızlı gelişen, önemli bir uluslararası spor etkinliği oldu. 1982'de oyunların daha düzenli ve etkin gerçekleştirilebilmesi için Engelliler için Dünya Spor Organizasyonları Uluslararası Koordinasyon Komitesi kuruldu. Çok değil, bundan yedi yıl sonra da bu komite yerini IPC'ye bıraktı. 1989'da Almanya'nın Düsseldorf kentinde kurulan Uluslararası Paralimpik Komitesi (IPC -International Paralympic Committee) kâr amacı gütmeyen uluslararası bir organizasyon; Paralimpik Hareketi dünya çapında yönlendiriyor. Yaz ve Kış Paralimpik Oyunları'nı düzenlemenin yanı sıra IPC, dokuz spor dalı için uluslararası federasyonluk yapıyor; karşılaşmalar ve dünya kupası düzenliyor. Merkezi Almanya'nın Bonn

kentinde bulunan IPC'nin altında, beş bölgede 162 Ulusal Paralimpik Komite görev alıyor. Organizasyonun amaçlarının başında engelli sporcuların sportif başarı düzeylerini yükseltmek için gereken koşulları oluşturmak, daha çok engellinin spor yapmasını sağlamak ve bütün engelliler için dünyayı daha yaşanabilir bir yer haline dönüştürmek geliyor. Bunu gerçekleştirme-ye çalışırken de cesaret, kararlılık ve eşitlik gibi paralimpik değerleri öne çıkartmaya ve onları yüceltmeye çalışıyor. Komitenin uzun erimli amaçlarının başında Paralimpik Oyunlar'ın başarıyla düzenlenmesi ve yerleşmesi geliyor. Bunun için de dikkat edilmesi gereken bazı noktalar var. Komite her şeyden önce düzenlediği spor karşılaşmalarının sportmence, şiddetten uzak, atletlerin sağlığını tehlikeye atmayacak şekilde ve etik kurallar çerçevesinde gerçekleşmesine çalışıyor. Karşılaşmaların politik, dinsel, ekonomik, cinsiyetçi ya da ırkçı ayrımcılıklardan uzak yapılmasına dikkat ediyor. Bunun yanında Ulusal Paralimpik Komiteleri aracılığıyla Paralimpik Hareket'in bütün dünyada yayılmasına ve güçlenmesine çalışıyor. IPC, bu çabayı destekleyen her türlü eğitsel ve kültürel araştırmayı ve bilimsel etkinliği de destekliyor. Bir yandan da Paralimpik Hareket'in dünya kamuoyunca anlaşılması ve onu heyecanlandırması için medya desteğinin yanı sıra her türlü desteği de arıyor.

Pekin 2008

Paralimpik Oyunlar ilk başladığı günden bu yana büyüyen bir etkinlik. 1960'ta Roma'daki Yaz Paralimpik Oyunları'na 23 ülkeden 400 atlet ka-

tılmıştı; 2004'te Atina'daki Oyunlar'a 136 ülkeden 3800 atlet katıldı. Bu yıl Pekin'e 150 ülkeden 4000'in üzerinde sporcunun ve 2500 dolayında da çalıştırıcı ve yardımcının gelmesi bekleniyor. Sidney ve Atina'daki Oyunlar'a katılan Türkiye, bu yıl da Paralimpik Oyunlar'a 18 sporcuyla katılıyor.

6-17 Eylül'de gerçekleşecek 13. Paralimpik Oyunları'nı düzenleme komitesi, kente oyunlar için gelen engelli sporcuların kenti gezeceğini göz önüne alarak gerekli düzenlemeleri yapmış. Kuşkusuz mega kent Pekin'in her yanını yedi yıl gibi kısa bir sürede tümüyle değiştirip engelliler için uygun duruma sokmak olanaksız. O nedenle belediye yetkilileri kentin yoğun gezilebilecek belli bölgelerini olabildiğince düzenlemiş ve Oyunlar'a katılan sporculara, gönüllülerden (21.000 gönüllü öğrenciden) oluşan bir yardımcı ordusuyla hizmet vermeyi planlamış. Paralimpik Oyunlar'ın da Olimpik Oyunlar gibi olabildiğince hatasız ve eksiksiz geçmesi için çalışıyorlar. Bu gerçekten de altından kalkması zor bir iş. 2010'da Kanada'nın Vancouver kentinde düzenlenecek Kış Paralimpik Oyunları ve 2012'de Londra'da düzenlenecek Yaz Paralimpik Oyunları için hazırlık çalışmaları bile çoktan başladı...

Çağlar Sunay

Kaynaklar:
<http://en.paralympic.beijing2008.cn/>
http://www.paralympic.org/release/Main_Sections_Menu/index.html
http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/other_sports/disability_sport/default.stm
http://www.bbc.co.uk/blogs/olympics/2008/07/rememering_joan_scruton.html
<http://en.wikipedia.org/wiki/Paralympics>
<http://www.toof.org.tr>
<http://www.tsd.org.tr/>